

Enkeleitä, kuolemanrituaaleja ja oppihistoriaa

Heikki Pesonen
Helsingin yliopisto

Mikään tutkimus ei rakennu tyhjän päälle, vaan pohjautuu aina sekä aikaisempaan tutkimukseen että monenlaisiin tieteentekemisen periaatteisiin ja konventioihin. Yksi tutkimusprosessin tärkeistä vaiheista onkin aiheesta (ja sen liepeiltä) tehtyyn tutkimukseen perehtyminen. Sen kautta hankitaan tietoa siitä, minkälaisia teemoja, teoreettisia näkökulmia ja menetelmällisiä valintoja on hyödynnetty aikaisemmissa tarkasteluissa. Samoin sen kautta sekä paikannetaan tutkimus osaksi alan tieteenhistoriallista jatkumoa että osoitetaan sille oma ekologinen lokero: millä tavalla oma tutkimus sekä täydentää ja korjaa aikaisempaa tutkimusta että tuo tutkimuskenttään uutta tietoa.

Opinnäytteen tarkastajalle ja vertaisarvioitsijalle aikaisempi tutkimus -osio kertoo myös omalta osaltaan tekijän perehtyneisyydestä tarkasteltavaan aihepiiriin. Aiheesta kiinnostuneelle tutkimusraportin lukijalle huolellisesti laadittu luku aikaisemmasta tutkimuksesta on puolestaan aarreaitta. Sen kautta avautuu erilaisia polkuja teemaa käsitteleviin näkökulmiin ja kysymyksenasetteluihin, jotka eivät välttämättä tule tutkimusraportissa esiin. Näin se mahdollistaa lukijalle tiedon laajentamisen ja syventämisen sekä lähtökohtien rakentamisen mahdollisille tuleville tutkimuksille.

Elisa Mikkolan artikkeli asemoituu laajasti ajatellen henkisyiden ja esoteerisuuden tutkimukseen, jotka ovat olleet olennainen osa uskontotiedettä jo kymmenien vuosien ajan (ks. Mahlamäki & Kokkinen 2020, 204). Tarkemmin Mikkola paikantaa artikkelinsa osaksi enkelitutkimusta. Modernissa enkelitutkimuksessa tarkastellaan sekä enkeleihin liittyviä kokemuksia ja uskomuksia että sitä, millä tavalla enkelit kytkeytyvät tämän hetken uushenkisyiden kenttään. Mikkola tutkii erityisesti jälkimmäistä analysoiden sitä, miten irlantilainen naimystikko Lorna Byrne rakentaa kulttuurista pääomaansa. Mikkolan mukaan Byrnen pääoman muodostumisen keskiössä, ”hänen pelastushyödykkeensä”, ovat hyväntahtoiset enkelit, jotka sekä auttavat ihmisiä arjen ongelmissa että toimivat tuonpuoleisessa.

Mikkola näkee, että tärkeä osa Byrnen brändin kehittymistä ovat internetsivut, joiden ammatillisuus auttaa erottautumaan muusta tarjonnasta ja vahvistaa Byrnen legitimizeettiä. Internetsivujen ja sosiaalisen median kautta vahvistuu myös kulttuurinen pääoma, joka ei edellytä henkilökohtaista kohtaamista. Internetissä ja sosiaalisessa mediassa tapahtuva yhteisöllisyyden rakentuminen on teema, jota tutkitaan kasvavassa määrin ihmistieteissä. Uskontotieteellisesti kiinnostavia tutkimuskohteita ovat muun muassa erilaiset sosiaalisessa mediassa suoritettavat rituaalit. Enni Salo analysoi musiikintuottaja Tim Berlingin itsemurhaan liittyviä sosiaalisen median rituaaleja YouTubeista ja Instagramista keräämiensä videoiden, kuvien ja kommenttien avulla. Hän sijoittaa artikkelinsa median kuolemanrituaaleja tarkastelevan tutkimuksen kenttään. Siinä tutkitaan muun muassa niitä tapoja, joilla sosiaalisessa mediassa surraan

julkisesti esimerkiksi kuolleita läheisiä tai julkisuuden henkilöitä, kuten muusikoita tai näyttelijöitä. Näin Salon artikkeli paikantuu osaksi digiajan kuolemanrituaaleja tarkastelevaa uskontotieteellistä kuolemantutkimusta (ks. Butters 2020, 196-198).

Oppihistorialliset katsaukset tieteenalan kenttään ovat myös oma akateemisen kirjoittamisen alalajinsa, jossa analysoidaan alan aikaisempaa tutkimusta, sen kehitystä ja muutoksia. Niiden yksi tärkeä tehtävä on auttaa ymmärtämään tämän hetken uskontotieteellisiä keskusteluita. (Ks. Pesonen & Sakaranaho 2020, 13; Bergholm 2020.) Tämän numeron katsaukset ja kirjarvostelu kuvastavat kiinnostavalla tavalla uskontotieteen tutkimuskentän moninaisuutta. Kirjallisuuskatsausten lisäksi erilaiset käsikirjat ja ensyklopediat ovat hyviä lähteitä johonkin erityisteemaan liittyvän tiedon syventämiseen. Tässä numerossa näistä esitellään Evi Lemströmin arvioima *Handbook of Leaving Religion*, joka tarjoaa kattauksen tiiviitä artikkeleita erilaisista poiskääntymisen ja uskonnoista lähtemisen muodoista.

Päivikki Antolan ja Markus Monosen katsaukset kartoittavat ja systematisoivat puolestaan palan uskontotieteen oppihistoriaa osoittaen samalla, miten laajasti uskontotieteessä on hyödynnetty ja hyödynnetään muiden tieteenalojen lähestymistapoja ja käsitteistöä. Antolan oman monografiansa pohjalle rakentuva luotaus suomalaisen kansanveisuun tutkimuksen historiaan tuo esille muun muassa psykologisia, sosiologisia sekä lingvistisiä lähestymistapoja. Näiden avulla on tarkasteltu esimerkiksi veisuun funktioita ja käyttöyhteyksiä sekä käytettyjen käsitteiden etymologioita. Monosen uskontoekologian varhaisvaiheiden tärkeimpiin tutkijoihin painutuvassa katsauksessa taustoitetaan ekologisen näkökulman tuloa uskontoa tarkasteleviin tutkimuksiin, esitellään tutkijoiden tärkeimmät tutkimukset ja perusideat ja lopuksi vertaillaan tutkijoiden näkemyksiä toisiinsa.

Monosen tekemä tieteenhistoriallinen kontekstualisointi auttaa ymmärtämään varhaisten uskontoekologioiden tutkimusten lähtökohtia ja teoreettisia valintoja (ks. Bergholm 2020, 40-41). Toisen tyyppistä kiinnostavaa kontekstualisointia edustaa Teemu Pauhan ja Mina Bahmanpourin katsaus, jossa he tarkastelevat suomalaista shiialaisuutta ja suomalaisten shiianuorten toimijuutta. Katsauksessa tarkastellaan dialogin formaatissa samaa uskontoperinnettä ja siitä kumpuavaa toimintaa sekä tutkijan (Pauha) että toimijan (Bahmanpour) näkökulmista. Tällä tavalla tutkimustieto konkretisoituu ja elävöityy – asettuu siis kontekstiin.

Kuten tämän numeron artikkeleissa tulee esille, digitalisaatio uusintaa ja muuttaa sekä uskonnon ilmenemismuotoja että uskontotieteen tutkimuskohteita ja lähestymistapoja. Uskontotieteellinen pelitutkimus on nuori tutkimushaara, jonka lähtökohtana ovat havainnot digitaalisten pelien koko ajan kasvavasta suosiosta, pelien uskontosisällöistä sekä pelaamisen tuottamista uskontoon liitettävistä merkityksistä. Heidi Rautalahden ja Olli Saukon katsauksessa sekä esitellään uskontotieteellisen pelitutkimuksen historiaa että tehdään luenta pelistä, jossa uskontoon liittyvät teemat ovat eri tavoin läsnä. Digitaalisten pelien ja laajemmin populaarikulttuurin uskontotieteellisen tutkimuksen voimakas kasvu ja siirtyminen uskontotieteen ojanpohjilta kohti valtavirtaa kertoo paitsi kulttuurisista muutoksista myös tieteenalamme ketteryydestä muutosten keskellä.

Kirjallisuus

Bergholm, Alexandra

2020 Uskontotieteen lähtökohtia ja historiaa. – Heikki Pesonen & Tuula Sakaranaho (toim.), *Uskontotieteen ilmiöitä ja näkökulmia*, 40-55. Helsinki: Gaudeamus.

Butters, Maija

2020 Kuolema. – Heikki Pesonen & Tuula Sakaranaho (toim.), *Uskontotieteen ilmiöitä ja näkökulmia*, 194-204. Helsinki: Gaudeamus.

Mahlamäki, Tiina & Nina Kokkinen

2020 Henkisyys, uushenkisyys ja esoteerisuus. – Heikki Pesonen & Tuula Sakaranaho (toim.), *Uskontotieteen ilmiöitä ja näkökulmia*, 204-214. Helsinki: Gaudeamus.

Pesonen, Heikki & Tuula Sakaranaho

2020 Johdanto: Uskontotiede muuttuvassa maailmassa. – Heikki Pesonen & Tuula Sakaranaho (toim.), *Uskontotieteen ilmiöitä ja näkökulmia*, 7-27. Helsinki: Gaudeamus.